

Баїшманівська Любов Андріївна –

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дидактичної лінгвістики та літературознавства ННІ філології та журналістики Житомирського державного університету імені Івана Франка. Коло наукових інтересів: методика навчання української мови та літератури, сучасні інноваційні технології у викладанні мови і літератури, література рідного краю.

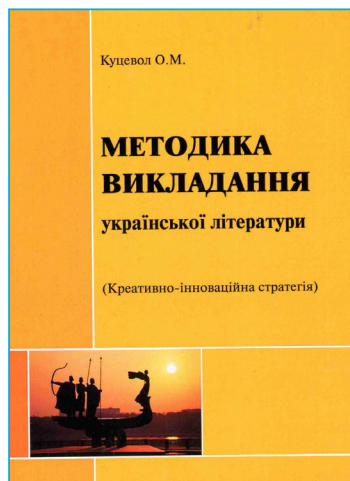
e-mail: lyubov andreevna11@ukr.net

УДК 821.161.(075.8)

ВІД ТРАДИЦІЙНОЇ МЕТОДИКИ – ДО КРЕАТИВНО-ІННОВАЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ

У статті розкрито методичну значущість і змістовність навчального посібника О. М. Куцевол «Методика викладання української літератури (креативно-інноваційна стратегія)»; обґрунтовано його використання як навчального у процесі професійно-методичної підготовки майбутніх учителів української літератури; наведено приклади його застосування на практичних і лабораторних заняттях з методики викладання української літератури.

Ключові слова: креативно-інноваційна стратегія; методична творчість учителя літератури; креативні здібності; моделювання уроку; імпровізація як різновид професійно-творчої діяльності.

Безсумнівну цінність для майбутніх учителів літератури й молодих викладачів, які бажають удосконалити свою майстерність, представляє навчальний посібник доктора педагогічних наук, професора О. М. Куцевол «Методика викладання української літератури (креативно-інноваційна стратегія)», у якому презентовано систему професійно-методичної підготовки майбутніх учителів-філологів у вищій школі, побудовану з позицій креативної освітньої парадигми; висвітлено основні напрями модернізації змісту, форм і методів підготовки словесників до майбутньої педагогічної діяльності. Він здатний пробудити інтерес до методики як науки, зацікавити тих, хто не байдужий до літератури та її викладання в загально-освітніх навчальних закладах.

Новаторський, експериментально перевірений упродовж багатьох років, від часу першого видання 2009 р., другого видання 2011 р., навчальний посібник засвідчує вагомий внесок автора в методичну науку та може стати, на нашу думку, базовою книгою для студентів-філологів, учителів-словесників, аспірантів спеціальності 13.00.02 –

теорія та методика навчання української літератури, а також викладачів цієї дисципліни. Це посібник нового типу, який продовжує й розвиває ідеї відомих учених-методистів Н. Волошиної, С. Пасічника, А. Ситченка, Б. Степанишина, Г. Токмань та інших, але з позиції креативно-інноваційної парадигми, тому широке оприлюднення й представлення фаховій аудиторії дослідження О. Куцевол вважаємо наразі своєчасним і актуальним.

Метою нашої статті є висвітлення самотності, методичної значущості, глибини та змістовності праці О. Куцевол; обґрунтування її використання як навчальної в процесі професійно-методичної підготовки майбутніх учителів української літератури.

Беззаперечним позитивом книги є висвітлення автором методологічних засад розвитку креативності, зокрема творчості як філософської, соціально-педагогічної та психологічної проблеми, концептуальних основ та структури креативності; обґрунтування креативно-інноваційної моделі професійно-методичної підготовки майбутніх учителів літератури, де виокремлено естетично-, емоційно-, інтелектуально-, комунікативно-, екзистенціально-креативні здібності та якості вчителя літератури, виділено напрями формування й розвитку креативності студентів у навчальному процесі ВНЗ.

Уваги заслуговує відразу перший розділ «Методологічні засади проблеми креативності в дискурсі загальної теорії творчості», де О. Куцевол широко досліджує філософський аспект творчості як соціально-педагогічної та психологічної проблеми. На основі аналізу літературознавчих та психологічних студій автор виділяє внутрішні мотиви, які спонукають до літературної творчості, розкриває різноманітні зовнішні чинники, що зумовлюють творчість письменника, вказує на здібності, якими характеризується літературна обдарованість. У цьому ж розділі глибоко розкрито питання концептуальних засад, структури та проблеми розвитку креативності особистості.

Досить ґрунтовно автор досліджує специфіку педагогічної творчості та креативногенну сутність професійної діяльності вчителя літератури в розділі «Методичні основи розвитку креативності майбутніх учителів літератури в контексті професійної підготовки», що відзначається особливим змістовим наповненням. У ньому широко розкрито питання компонентно-структурного аналізу методичної творчості, зокрема виділено форми новизни в методичній діяльності словесника, визначено джерела методичної творчості вчителя літератури, виокремлено етапи проходження й запропоновано класифікацію рівнів методичної творчості.

Значну увагу в посібнику приділено розкриттю системи професійно-методичної підготовки майбутніх учителів української літератури в педагогічному ВНЗ. Чимало цікавого містить розділ «Креативно-інноваційна стратегія професійно-методичної підготовки майбутніх учителів української літератури», у якому висвітлено роль інтерактивних лекційних стратегій, методів, прийомів і форм активізації творчого потенціалу студентів-філологів; запропоновано тренінгові вправи на розвиток креативних якостей, професійно необхідних для майбутніх учителів літератури; надано поради щодо моделювання студентами уроку літератури. Усебічне та ґрунтовне висвітлення цих важливих питань свідчить про професійну майстерність автора як ученого-методиста, практика, викладача.

Особливо цінним і корисним є посібник для студентів-магістрантів, які активно користуються ним під час підготовки до занять. Надзвичайно цікавими магістри відзначають сучасні лекційні стратегії, що пропонує О. М. Куцевол. Користуючись порадами автора, майбутні філологи розробляють і самі проводять проблемні лекції, лекції-діалоги, лекції-візуалізації, лекції вдвох, лекції-дискусії, лекції-ділові ігри, лекції-консультації, лекції із задалегідь запланованими помилками тощо. Це покращує їхні

професійно-методичні вміння та викладацький рівень, збагачує цікавими креативними ідеями, оновлює методику викладання української літератури.

Великий інтерес у студентів викликає тренінг креативних якостей особистості, що активізує їхній творчий потенціал, зокрема вправи на розвиток психолого-педагогічної уваги та спостережливості («Друкарська машинка», «Спостережливість і пам'ять»), професійно-педагогічної уяви («Продовж оповідання», «Домалою картину», «Придумай біографію літературного героя»), педагогічної емпатії та рефлексії («Якби я був на його місці, то я б ...»), асоціативності мислення («Якого кольору радість?», «Підбери музику»), комунікативно-креативних якостей («Ораторський поєдинок», «Ідеальний співбесідник»), екзистенціально-креативних якостей («Девіз», «Творча особистість поряд») тощо. Магістри з великим задоволенням користуються такими вправами, створюючи за аналогією власні, що допомагає їм опанувати курс методики літератури.

Також посібник активно використовується студентами третього та четвертого курсів у процесі підготовки до практичних занять. Особливий інтерес для них становить розділ «Креативно-інноваційна стратегія професійно-методичної підготовки майбутніх учителів української літератури», де широко представлені сучасні інтерактивні лекційні стратегії, форми, методи й прийоми активізації творчого потенціалу, запропоновані тренінгові вправи для формування креативних якостей студентів-філологів. Користуючись цінними порадами О. М. Куцевол, студенти готуються до практичних занять, застосовуючи, наприклад, модель «Викладач за дверима» або ж такі методи та прийоми, як мозкова атака, мікророзповідання, круглий стіл, імітаційні ігри, кейс-метод тощо. Окрім цього, студентам пропонуються, наприклад, такі завдання: 1. У посібнику О. Куцевол детально розглядає методичну наповненість окремих етапів уроку: актуалізації опорних знань, формування нових понять і способів дії, застосування знань і формування вмінь та навичок, оцінки результату творчого процесу тощо [2, с. 289]. Користуючись порадами автора, розкрийте на прикладі конкретного уроку української літератури дидактичні завдання кожного з етапів, методи і прийоми, які може містити методична підструктура. 2. Використовуючи пам'ятку самоаналізу уроку, що пропонує О. Куцевол [2, с. 294], здійсніть самоаналіз проведеного вами уроку в школі чи в студентській аудиторії. Зробіть конкретні висновки. 3. О. Куцевол зазначає, що методична наука формулює обов'язкові вимоги, без дотримання яких неможливий урок літератури: а) відповідність його змісту чинним програмам; б) педагогічна логічність і доцільність; в) підпорядкованість теоретико-методичним законам і правилам; г) урахування вікових психологічних особливостей учнів і рівня їхньої підготовленості; г) зумовленість вивчення твору його літературним родом, жанром, напрямом тощо [2, с. 282]. Чи погоджуєтеся ви, що моделювання уроку ґрунтується на цих правилах і водночас передбачає елемент творчості? Дайте власну інтерпретацію цієї проблеми [1, с. 20]. 4. На думку О. Куцевол, імпровізація є невід'ємним складником методичної діяльності вчителя літератури й неможлива без уміння органічно втілювати проект уроку й швидко коригувати хід навчальних ситуацій залежно від обставин і власного творчого настрою [2, с. 297]. Чи погоджуєтеся ви з цією думкою? Як узагалі ставитесь до імпровізації? Обґрунтуйте свою відповідь. 5. Порівняйте професіограму вчителя-словесника, розроблену В. Острогорським, з переліком вимог до особистості та професійної підготовки вчителя літератури, уміщеним у підручниках з методики Є. Пасічника, Г. Токмань та О. Куцевол. Що нового з'явилося у вимогах до вчителя? Чим зумовлені ці вимоги? Як у них відобразилися завдання вивчення літератури в сучасній школі? [1, с. 13] та інші.

Досить цікавими та креативними є запропоновані автором лабораторні заняття з методики викладання літератури, які являють собою важливу ланку в підготовці майбутніх

учителів до професійної діяльності: спостереження, апробація власних методичних розробок, вивчення передового педагогічного досвіду. Значний інтерес у процесі підготовки до практично-лабораторних занять у студентів викликають методи і прийоми, на яких акцентує увагу О. Куцевол, зокрема різноманітні види бесіди, мозкової атаки, навчальних дискусій, імітаційних ігор тощо. Досить цінні поради студентам надає автор з моделювання уроку літератури в підрозділі «Моделювання студентами уроку літератури як засіб розвитку їхньої готовності до методичної творчості», ілюструючи зміст кожного з етапів конкретними прикладами, що стало орієнтиром для студентів у формулюванні теми, визначенні мети, виборі типу уроку, проектуванні його дидактичної структури. Це значно полегшує їм розробляти власні проекти, демонструвати їх на практичних заняттях та використовувати на уроках літератури в школі під час педагогічної практики.

Новаторським є розкриття питання педагогічної імпровізації, що реалізується на етапі втілення проекту уроку. У підрозділі «Підготовка майбутніх учителів-словесників до імпровізації як різновиду професійно-творчої діяльності» автор на основі теоретичних матеріалів і практичного досвіду стверджує, що майбутнім учителям потрібно готуватися до імпровізування, що складається з мотиваційно-творчого, професійно-педагогічного й індивідуально-особистісного компонентів. Дослідниця робить висновок, що імпровізація можлива лише в діяльності ерудованого, високоінтелектуального професіонала, який має ґрунтовні психолого-педагогічні знання, сформовані вміння й навички, креативні якості та добре знає свій предмет [2, с. 313].

Надзвичайно актуальними вважаємо думки О. Куцевол, висвітлені в підрозділі «Роль педагогічної практики в підготовці майбутніх учителів літератури до творчої професійної діяльності», де розкрито завдання й мету педагогічних практик на IV та V курсах; виділено принципи, на яких будується проведення практик, етапи формування готовності студентів до методичної творчої діяльності. Автор переконливо стверджує, що практика є важливим компонентом в системі професійної підготовки майбутніх учителів-словесників, сприяє кращому засвоєнню теоретичних знань, формуванню мотиваційної спрямованості на професію вчителя й готує студентів до самостійного й цілеспрямованого виконання ролі вчителя-філолога та класного керівника.

Ґрунтовно й усебічно висвітлює дослідниця в підрозділі «Творча спрямованість самостійної і науково-дослідної роботи студентів-філологів» форми самостійної роботи у вищій школі, навчально-методичне забезпечення та організацію контролю й оцінки самостійної роботи, наводить приклади різновидів тестових завдань, акцентує увагу на науково-дослідній роботі студентів, зокрема визначає мету, вказує на вимоги до змісту й організації викладачами НДРС. Цінними для студентів-філологів є поради щодо написання курсових, дипломних і магістерських робіт, де О. Куцевол характеризує основні складники наукового дослідження, а саме: об'єкт, предмет, мету, гіпотезу, методи, дає рекомендації щодо проведення експерименту тощо. Заслуговує на увагу й підрозділ «Позааудиторна робота студентів як засіб підвищення їхньої креативності», у якому подано модель позааудиторної роботи з методики викладання української літератури, зорієнтованої на розвиток креативності студентів, виділено її форми, що поглиблюють знання, уміння й навички студентів і розвивають їхні професійно-креативні якості. Автор аргументовано доводить, що позааудиторна робота має стати засобом формування готовності майбутніх учителів до творчої професійної діяльності, оскільки впливає на підсилення їхнього творчого потенціалу й має креативну спрямованість.

Висновки. Отже, зазначена ґрунтовна праця збагачує сучасну методику вивчення літератури новими креативними ідеями, змістовно оновлює практику літературної освіти й свідчить про високу професійну майстерність ученого-методиста О. М. Куцевол.

Посібник є цілісним, концептуально виваженим, цілеспрямованим, відзначається багатим фактичним матеріалом, високою інформативністю, позитивно характеризується студентами та викладачами й заслуговує на подальше його широке використання. Тому рекомендуємо студентам і майбутнім викладачам словесності впроваджувати його в практику школи та педагогічних ВНЗ і використовувати для підвищення власного рівня фахової підготовки.

Список використаних джерел

1. Башманівська Л. А. Практикум з методики викладання української літератури: навч.-метод. посіб. / Л. А. Башманівська, Н. М. Білоус. – К. : Видавничий дім «Слово», 2013. – 144 с.
2. Куцевол О. М. Методика вивчення української літератури (креативно-інноваційна стратегія) : навч. посіб. / О. М. Куцевол. – К. : Освіта України, 2009. – 464 с.

References

1. Bashmaniv's'ka L. A. Praktykum z metodyky vykladannya ukrayins'koyi literatury: navch.-metod. posib. / L. A. Bashmaniv's'ka, N. M. Bilous. – K. : Vydavnychyy dim MSlovo», 2013. – 144 s.
2. Kutsevol O. M. Metodyka vyvchennya ukrayins'koyi literatury (kreatyvno-innovatsiyyna stratehiya) : navch. posib. / O. M. Kutsevol. – K. : Osvita Ukrainy, 2009. – 464 s.

Башмановская Л. А.

ОТ ТРАДИЦИОННОЙ МЕТОДИКИ – К КРЕАТИВНО-ИННОВАЦИОННОЙ СТРАТЕГИИ

В статье раскрыта методическая и дидактическая значимость и содержательность учебного пособия О. Н. Куцевол «Методика преподавания украинской литературы (креативно-инновационная стратегия)»; обосновано его использование как учебного в процессе профессионально-методической подготовки будущих учителей украинской литературы; приведены примеры его применения на практических и лабораторных занятиях по методике преподавания украинской литературы в общеобразовательной школе.

Ключевые слова: креативно-инновационная стратегия; методическое творчество учителя литературы; креативные способности; моделирование урока; импровизация как разновидность профессионально-творческой деятельности.

Bashmanivska L.

FROM TRADITIONAL METHODOLOGY – TO CREATIVELY-INNOVATIONAL STRATEGY

The article reveals the methodical and didactic importance and pithiness of the manual O. Kutsevol «Methodology of teaching Ukrainian literature (creativly-innovational strategy)»; substaivitiated use in educational process in professional and methodical preparation of future teachers of Ukrainian literature; given examples of its use in practical classes and laboratory methods of teaching Ukrainian literature. Specified on the integrity, conceptual prudence, commitment, highly informative guide. It is noted that the work demonstrates significant contribution of the author to methodical science and can be a basic book for students, linguists, philologists, teachers, graduate students and young teachers of this discipline who wish to improve their skills.

Keywords: creative and innovative strategy; methodical work of a teacher of literature; creative abilities; modeling of the lessons; improvisation as a kind of professional and creative activity.